

حفاظت از محیط زیست روستا، راهبردی در راستای توسعه پایدار

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۲۸

کد مقاله: ۹۶۳۶۷

بهمن خسروی پور^۱، الهام خسروی پور^{۲*}

چکیده

با تغییر پارادایم توسعه از کلاسیک به نوین، توسعه پایدار و از جمله مسائل زیست محیطی تبدیل به ارکان اصلی توسعه شده است. امروزه توجه به محیط زیست در تمامی بخش های کشور بالاخص محیط های روستایی اهمیت یافته است، محیط زیست یکی از ابعاد حساس و آسیب پذیر روستاها می باشد، در صورت بی توجهی به عواقب وخیم تخریب محیط و بهره برداری بی رویه و حساب نشده از محیط طبیعی که دارای توانی محدود می باشد، دستیابی به توسعه پایدار امری غیرممکن خواهد بود؛ بنابراین توجه به محیط زیست روستا در فرآیند برنامه ریزی توسعه پایدار روستایی برای مجموعه نظام مدیریت روستایی ضروری است. در شرایطی که اقدامات غیرمنطقی انسان ها موجب تخریب محیط زیست و کاهش تولید شده است، باید رویه و برنامه مناسبی را در راستای حفاظت از طبیعت و توسعه پایدار خصوصاً در روستا بکار گرفت. هدف مقاله بررسی ارتباط محیط زیست با توسعه پایدار و بررسی راهکارهای حفاظت از محیط زیست روستا جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی می باشد. روش تحقیق کتابخانه ای بوده است که از منابع متعدد و همچنین از جستجوهای اینترنتی در سایت های داخلی و خارجی جهت کسب اطلاعات و تحلیل مطالب استفاده شده است. نتایج حاکی از اهمیت و جایگاه ویژه محیط زیست به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار روستایی است. در این راستا نیز پیشنهادهایی جهت بهبود حفاظت از محیط زیست روستا ارائه شده است.

واژگان کلیدی: محیط زیست، روستا، توسعه پایدار، توسعه

۱- استاد دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان.

۲- دانش آموخته ی کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی. (نویسنده مسئول) khosravipour1400@gmail.com

امروزه اهمیت محیط‌زیست برای ادامه‌ی بقای حیات انسان امری انکارناپذیر بوده و در حوزه‌ی توسعه پایدار نیز محیط‌زیست از مباحث اصلی به شمار می‌رود که عدم توجه به آن می‌تواند پیامدهای منفی پرشماری را برای جوامع بشری در پی داشته باشد. (صفا و محمدیان سقین سرا، ۱۳۹۹). امروزه محیط زیست در سطح جهانی و ملی در معرض تهدیدهای جدی است و این تهدیدها از گرم شدن هوای زمین گرفته تا از دست رفتن تنوع زیستی و انواع آلودگی‌ها را شامل می‌شود. با بروز ضایعات زیست محیطی و کاهش سطح عمومی زندگی مردم به ویژه در جوامع روستایی طی یکی دو دهه گذشته، رهیافت توسعه پایدار به عنوان موضوع روز دهه آخر قرن بیستم از سوی سازمان ملل مطرح شد و به عنوان دستور کار قرن بیست و یکم در سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای و محلی تعیین گردید (احمدی، ۱۳۸۹). توسعه پایدار فرایندی کمی و کیفی است که در یک جامعه در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن اثر می‌گذارد و سطوح مختلف زندگی را در بر می‌گیرد، با توجه به اینکه در راستای عدالت محیطی دستیابی به توسعه پایدار متضمن وجود چهار عامل محیط، جمعیت و منابع، اقتصاد و فرهنگ و جامعه می‌باشد، بنابراین نبود هر یک از این عوامل مانع از دستیابی به توسعه پایدار و عدالت محیطی خواهد شد، در این بین محیط‌زیست به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه پایدار که در حیات انسانی نقش مؤثری را ایفا می‌نماید به وسیله‌ی اساسی برای دستیابی به توسعه زود هنگام تبدیل شده است (احمدی، ۱۳۸۹). توسعه را زمانی می‌توان پایدار نامید که مخرب نباشد و امکان حفظ منابع را برای آیندگان فراهم آورد. (مهرا و همکاران، ۱۳۹۶). مناطق روستایی بخش عمده‌ای از جمعیت و عرصه‌های طبیعی کشور را به خود اختصاص داده است و جامعه روستایی نقش اساسی در حیات اقتصادی و اجتماعی کشور دارد. با توجه به اهمیت و جایگاه جامعه روستایی در کشور و مشکلات و چالش‌هایی که این جامعه در فرآیند توسعه خود با آن مواجه است، شناخت و تحلیل ویژگی‌های برنامه‌ریزی توسعه روستایی و پرداختن به کلیه ابعاد آن ضرورت تام دارد. امروزه برنامه‌های مختلفی برای توسعه مناطق روستایی توسط دولت تدوین و به اجرا در می‌آید. قوانین، مقررات، سیاست‌ها، طرح‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در مجموع نظام مدیریت و توسعه روستایی را تشکیل می‌دهد که هر یک به تناسب ضرورت‌ها و نیازهای زندگی روستاییان، در پی به ثمر رسیدن ساماندهی و توسعه نواحی روستایی می‌باشند. در این بین توجه به محیط‌زیست روستا در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه روستایی برای مجموعه نظام مدیریت روستایی ضروری است (مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی، ۱۳۸۵). از طرفی حفاظت از محیط‌زیست به همان اندازه که وظیفه دولتهاست، نیازمند مشارکت راستین و آگاهانه مردم نیز می‌باشد (وسکوئی اشکوری، ۱۳۸۹) تا هر چه بهتر و بیشتر بتوان در عین بهره برداری مناسب از محیط، از آن حفاظت نمود.

مناطق روستایی به واسطه نزدیکی بیشتر به طبیعت و اثرات مستقیمی که بر طبیعت می‌گذارند و تأثیراتی که از طبیعت می‌پذیرند، از اهمیت به‌سزایی برخوردار هستند. (عزمی، ۱۳۹۰). همچنین بررسی روند توسعه در کشورهای توسعه یافته، نمایانگر اهمیت برنامه‌ریزی و ارزیابی منابع زیست محیطی است (محمدی آشنانی، ۱۳۸۷). افزایش جمعیت، رشد اقتصادی، فعالیت‌های صنعتی، از بین رفتن منابع طبیعی، پوشش گیاهی، کاهش تولید بدلیل فرسایش خاک پیامدهای منفی در ابعاد مختلف زیست محیطی را سبب شده که موجب نگرانی دانشمندان و صاحب‌نظران بسیاری شده است. (بیتنروویکز و همکاران، ۲۰۰۷). پیشگیری از بحران زیست محیطی و استفاده صحیح و پایدار از منابع و امکانات، دولت و برنامه‌ریزان محیط‌زیست را ضروری می‌سازد. با توجه به ضرورت و اهمیت برنامه‌ریزی برای حفاظت از منابع محیط زیست در راستای توسعه پایدار بطور عام و توسعه پایدار روستایی بطور خاص، این مقاله به دنبال بررسی ارتباط محیط‌زیست و توسعه پایدار بوده و تلاش در یافتن راهکارهایی کاربردی برای حرکت در مسیر توسعه پایدار را دارد.

۲- توسعه پایدار

تا پیش از دهه ۱۹۷۰، آنچه در تمامی پروژه‌های توسعه مد نظر قرار می‌گرفت، دیدگاه اقتصادی، ایجاد درآمد و بازده اقتصادی بود؛ اما در اواسط این دهه، با مطرح شدن اصطلاح توسعه پایدار از سوی خانم (باربارا وارد) برای نخستین بار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه متوجه شدند که این روند، به دلیل تخریب محیط زیست، ایجاد نابرابری اجتماعی و عدم بهره‌وری منابع پایه، سرانجام موجب زیان‌های فراوان اقتصادی خواهد شد. در ۱۹۷۱، سازمان ملل سمیناری در خصوص محیط زیست و توسعه در شهر فونکس (سوئیس) برگزار کرد، در این اجلاس، ریشه مسائل زیست محیطی در فقر و صنعتی شدن شناخته شد. این موضوع در اجلاس استکهلم (سوئد) در ۱۹۷۲ نیز دنبال شد و در اعلامیه کوبوکیو در ۱۹۷۴، تفسیری جامع‌تر و عمیق‌تر در این زمینه عرضه گردید و به دنبال آن، در ۱۹۸۷ کمیسیون بین‌المللی محیط زیست و توسعه WCED که به کمیسیون برانت لند نیز مشهور است با ابداع الگوی توسعه پایدار، دغدغه محیط زیست را با مفهوم توسعه در هم آمیخت. (محمدی آشنانی، ۱۳۸۷). توسعه پایدار را می‌توان رویکرد جامعی ذکر کرد که به ارتقای توسعه به شیوه‌هایی می‌پردازد که به محیط‌زیست ضربه‌ای وارد نیاید یا منابع طبیعی

را ضایع نگرداند، به گونه ای که در آینده در دسترس باشد. شرایط مزبور نه تنها با سیاستهای محیطی بلکه با سیاست های اقتصادی و اجتماعی نیز قابل انطباق است. (مهرآرا و همکاران، ۱۳۹۶).

توسعه یک مفهوم کیفی را مشخص می کند و می توان آن را معادل افزایش کیفیت زندگی دانست؛ اما مفهوم پایداری توسعه شامل چندین مفهوم است، یعنی پایداری زیست بوم، پایداری منابع، پایداری توسعه اقتصادی و پایداری رفاه و توسعه انسانی (محمدی آشنانی، ۱۳۸۷).

پایداری که ابتدا همچون انگاره ای ذهنی ظهور کرد و در سال های میانی قرن بیستم در حیطه نظری در ابعاد متنوعی نظیر زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی به مفهومی فراگیر بدل گشته بود، در دو دهه پایانی این قرن با مطرح شدن در مجامع بین الملل و در میان سازمان های رسمی، تبلور عینی یافته و در دستور کار قرار گرفت. دو معیار مطرح شده در تعریف زیر، مفهوم پایداری را تا حدودی روشن میکنند:

۱- ارتقای کیفیت زندگی در ضمن در نظر گرفتن ظرفیت تحمل محیط زیست

۲- پاسخگویی به نیازهای نسل حاضر بدون آنکه توانایی و امکانات نسل های آینده برای تأمین نیازهایشان محدود شود (بحرینی، ۱۳۹۰).

اصولا پایداری می تواند معانی بسیاری را در بر داشته باشد که از یک هدف اکولوژیکی تا اصولی برای فعالیت های مختلف اقتصادی و اجتماعی را شامل می شود.

توسعه پایدار یک فرایند پویاست، طبق تعریفی از توسعه پایدار که مورد قبول عام می باشد و جامعه جهانی بر آن توافق دارد: «توسعه پایدار یعنی قابلیت بشر برای برآوردن نیازهای نسل حاضر بی آن که به حق و توان نسل های آینده برای برآوردن نیازهایشان آسیب رسد» (دبیری، ۱۳۸۸).

به عنوان یک راهبرد، ریشه و اساس توسعه پایدار یک ملت در مناطق روستایی نهفته است. مفهوم توسعه پایدار روستایی در راستای سازمان دهی توسعه در نواحی روستایی از لحاظ محتوا و کارکرد همواره دستخوش تغییر بوده است، اما مفهومی باسابقه به شمار می رود (UNDP, 1992). مطالعات توسعه روستایی به عنوان جزیی از برنامه های توسعه هر کشور، پس از جنگ جهانی دوم به آرامی با توسعه اجتماعی با هدف دگرگون سازی ساخت اجتماعی-اقتصادی جامعه روستایی آغاز شد (سجادیان، ۱۳۸۸). توسعه پایدار روستایی عبارت است از فرآیند کمک به مردم روستایی از طریق اولویت بندی نیازهایشان، فعال نمودن آنها و سرمایه گذاری در زمینه ایجاد زیرساخت ها و ارائه خدمات اجتماعی، برقراری عدالت و برابری با توجه به ظرفیت های محلی و رفتارهایی به خلاف همه بی عدالتی های گذشته و تضمین سلامتی و امنیت آنها بویژه زنان (دشتی به نقل از سردف، ۱۳۸۷). هدف از توسعه روستایی بهبود کیفیت زندگی افراد کم در آمد و کاهش فقر است. این امر از طریق بهبود وضعیت کشاورزی، درمانی و بهداشتی، تکنولوژی، سیاسی، اقتصادی و آموزشی و تقویت ساختارهای پیشگامی فرد در جامعه عملی است و نیز نباید روند توسعه به تخریب بنیان های محیطی بینجامد (احمدی، ۱۳۸۹). محیط زیست یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار و عدالت محیطی می باشد. در صورتی که تخریب شده و به صورت بی رویه از سوی انسان مورد بهره برداری قرار گیرد به عنوان مانعی عمده در مسیر تحقق توسعه پایدار خواهد بود (حویزوی و همکاران، ۱۳۹۳).

هرچند، به دلیل نقش قابل توجه روستاها در تولید محصولات و تأمین امنیت غذایی، برخورداری روستاها از بخشی عظیم از جمعیت کشور و نیز آمادگی آنها در پذیرش وظایف جدی تر در اقتصاد و کشور، توسعه روستایی مقوله ای مهم می نماید، هنوز مناطق روستایی فاقد اسناد مدیریتی در سطوح مختلف بوده، در نظام برنامه ریزی، تصمیم سازی و تصمیم گیری کشور از جایگاهی قابل اعتنا برخوردار نیستند و نسبت به توسعه آنها اعتقادی بنیادین وجود ندارد همچنین، از کارگزارانی آموزش دیده و معتقد به توسعه روستایی در سطح وسیع بهره نمی برند و یک مدل موفق برای ترویج و توسعه در سطح کشور ندارند. (محمدی آشنانی، ۱۳۸۷). گرچه تحقق پایداری کامل به عنوان یک هدف مطلق، غیرواقعی و خیال پردازانه است، لیکن حرکت به سوی پایداری می تواند حاکی از تحقق فرایند پایداری باشد (بحرینی، ۱۳۹۰). در مجموع امروز توسعه پایدار به منزله هدفی برای یک دنیای تحت فشار و دارای مشکلات رو به تزاید بحساب می آید که پیش زمینه و مقوله آن، توسعه زیست محیطی است (احمدی، ۱۳۸۹) و اهمیت توجه به محیط زیست را روز به روز پررنگ تر می نماید.

۳- ارتباط انسان با محیط زیست

محیط زیست مجموعه ای است از منابع انرژی، مواد بی جان (آب، خاک، هوا) و موجودات جاندار (گیاه، جانور، انسان) که این سه عامل در ارتباط با یکدیگر بوده و در جهت بقای محیط زیست لازم و ملزوم یکدیگرند (احمدی، ۱۳۸۹). محیط زیست یکی از ابعاد حساس و آسیب پذیر روستاها می باشد که نسبت به شهرها کمتر تحت تأثیر آلاینده های مختلف قرار گرفته است. ویژگی های

محیط طبیعی روستاها به عنوان بستر فعالیت و زندگی گروه های انسانی، درنظم پذیری شیوه های سکونت گزینی و در نتیجه، شکل گیری محیط کالبدی روستاها، نقشی بنیادین برعهده دارد. محیط زیست طبیعی، پناهگاه کلیه موجودات زنده و اکوسیستمها است. انسان به محیط زیست نیاز دارد و نیازهای اولیه و اساسی خود را از آن به دست می آورد (وسکوئی اشکوری ۱۳۸۹). ارتباط انسان با محیط طبیعی در روستا، متفاوت با شهر است. معیشت روستاییان، در پیوند عمیقی با محیط زیست قرار دارد، به علاوه، شکل گیری محیط مصنوع در روستاها، چه در واحدهای مسکونی و چه در بافت، به روشنی متأثر از محیط طبیعی آنها است. (سعیدی، ۱۹۹۶). گرچه اعمالی همچون بهره برداری از منابع طبیعی، قطع درختان، خانه سازی، احداث کارخانه و... در محیط های طبیعی باعث تغییر چهره محیط زیست شده و می تواند در صورت ادامه این روند بصورت بی رویه در تخریب محیط موثر باشد. (مهرآرا و همکاران، ۱۳۹۶).

۴- ضرورت حفاظت از محیط زیست

امروزه وجود مسائل و مشکلاتی نظیر:

- فرسایش، نبود مراکز دفن زباله، عدم احداث تأسیسات فاضلاب به همراه مشکلات ناشی از کمبود آب و آلودگی منابع آب موجود
- استفاده از سوخته های زیستی همچون هیزم است که موجب آلودگی هوای محیط خانه و روستا میگردد
- تغییر کاربری اراضی، آلودگی هوای محیط های روستایی، تخریب مناطق حفاظت شده.
- تخریب و آلودگی خاک که عمدتاً ناشی از نوع کشاورزی سنتی و به کارگیری سموم متعدد است.
- گسترش شهرها و توسعه صنایع و گردشگری منجر به تغییر کاربری اراضی نواحی روستایی شده است، که این امر سبب گردیده محیط های روستایی دستخوش تجاوز و سواستفاده سودجویان قرار گیرد و به تبع آن محیط زیست روستایی آسیب ببیند.
- آسیب های ناشی از افزایش جمعیت نواحی روستایی را که به علل متعددی همچون مهاجرت بازنشستگان و مالکان خانه های دوم صورت گرفته است. این افزایش جمعیت منجر به تأثیرات بر محیط زیست می شود که از آن جمله می توان به تأثیرات جمعیت و توسعه فیزیکی متعاقب آن بر مناطق حفاظت شده اشاره نمود.
- گسترش الگوی مصرف شهری و هجوم بعضی منابع آلاینده شهری به حریم روستاها و تغییر الگوی مصرف روستاییان زمینه های تخریب محیط زیست در روستاها را گسترش داده است. امروزه جامعه روستایی با مشکلاتی جدی روبرو است؛ مشکلاتی که شاید در طول چند سده اخیر به تدریج شکل گرفته و امروز دارد به نقطه اوج خود نزدیک می شود (مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی، ۱۳۸۵). در چنین شرایطی نه تنها زندگی انسانی به خطر می افتد، بلکه هدف او که همانا رسیدن به توسعه مداوم و پایدار می باشد با مشکل روبرو می شود. به عبارتی تخریب محیط زیست عاملی خواهد بود که مانع از دستیابی انسان به توسعه پایدار می شود (احمدی، ۱۳۸۹). از سوی دیگر حفظ محیط زیست یک وظیفه همگانی و ملی است و هر شخصی و سازمانی بایستی در حیطه وظایف و مسئولیت های فردی و اجتماعی خود به حفظ محیط زیست حساسیت داشته باشد (ادیب، ۱۳۸۹).
- حسینی (۱۳۸۱) در پژوهشی که به منظور زمینه یابی امکان سامان دهی و تشکیل و راه اندازی تشکل های مردمی حفاظت از منابع طبیعی در استان مازندران به اجرا درآورد، ضمن تأکید بر اهمیت ویژه حفاظت از منابع طبیعی به عنوان بستر توسعه و زیربرنامه های سازندگی برای دستیابی به توسعه پایدار به این نتیجه رسیده است که زمینه مناسب برای راه اندازی تشکلهای مردمی حفاظت از منابع طبیعی در جامعه وجود دارد.
- پناهنده (۱۳۸۲) رفع بحران های محیط زیستی را مستلزم تدابیر راهبردی فعال و پیش بینی های به هنگام در سطوح خط مشی گذاری، طرح ریزی و برنامه های عملیاتی می داند. زیرا ظرفیت برد محیط، متأثر از تمام فعالیت های خرد، کلان، تکراری و متنوع می باشد نه صرفاً فعالیت های بزرگ توسعه ای.
- رابطه غیر قابل انکار حقوق محیط زیست با حقوق اساسی بشر بیش از گذشته مورد تأکید است. در این مورد مک کالیون (۱۳۸۳) معتقد است مسأله تخریب محیط زیست به عنوان یک تخلف محسوب شده و ایجاد یک دادگاه بین المللی، انگیزه حمایت از محیط زیست را تحکیم بخشیده و خلأ موجود در حمایت از محیط زیست جهانی را برطرف نموده و همچنین به ایجاد وحدت و تمرکز اطلاعات حقوقی درباره محیط زیست جهانی کمک شایانی خواهد کرد؛ و همچنین دبیری (۱۳۸۸) بیان می کند حقوق بین الملل محیط زیست، ابزار مهمی برای نظارت و مدیریت توسعه پایدار است. این حقوق در تعیین خط مشی ها و اقدامات حفاظتی محیط زیست و همچنین استفاده معقولانه و پایدار از منابع طبیعی موثر است.

براساس مطالعه مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی (۱۳۸۵) دهیاران به عنوان اصلی ترین ارکان مدیریت روستایی در حفظ مدیریت محیطزیست روستاهای کشور نقش قابل توجهی دارند و طبق قانون یکی از وظایف دهیاران حفاظت از محیطزیست روستایی است.

توسعه پایدار روستایی در ایران در چهار بخش تجهیز و مدیریت منابع، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با چالش های جدی روبه روست، از آنجا که برنامه ریزی های کنونی بدون توجه به مزیت های نسبی هر منطقه و به صورت بخشی و از بالا به پایین، همسان نگر و مخرب صورت می گیرد، محمدی آشنانی (۱۳۸۷) توصیه می کند که برنامه ریزی های توسعه پایدار روستایی بر اساس نتایج ارزیابی های مختلف زیست محیطی هر منطقه صورت گیرد تا امکان رفع کاستی های یاد شده فراهم آید.

GIS به عنوان ابزاری در جهت توسعه پایدار نقش شایسته ای را ایفا می نماید. دشتی (۱۳۸۷) بیان می کند سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS با توانایی که در پیوند بین خصوصیات محیطی و علوم رایانه ای دارند، ارزیابی دقیق منابع اکولوژیک را در جزئی ترین سطوح، با حجم و پیچیدگی بسیار زیاد امکان پذیر می نمایند و با قدرت تلفیق اطلاعات مختلف و ایجاد نقشه هایی که نمایانگر فصل مشترک چند شرط مختلف هستند، قابلیت زیادی را در برنامه ریزی و ارزیابی فراهم می گردانند، همچنین بسیاری از مشکلات و ناتوانایی های کارکرد دستی را برطرف میسازند. لذا با توجه به این خصوصیات GIS را میتوان وسیله ای بسیار کارآمد در علوم محیطزیستی و منابع طبیعی جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی دانست تا از توسعه بی رویه در تقابل با محیطزیست جلوگیری گردد.

نظام سرمایه داری و لیبرالیسم اقتصادی، خود عاملی اساسی در تخریب محیطزیست و بهره برداری بی رویه و حریصانه از منابع طبیعی بوده است، احمدی (۱۳۸۹) در پژوهش خود تحت عنوان "تخریب محیطزیست مانعی در برابر توسعه پایدار" به این نتیجه رسیده است در صورتیکه روند فعلی بهره برداری و تخریب محیطزیست با تکیه بر مکاتب اصالت فایده و سرمایه داری ادامه یابد نه تنها مانع از تحقق توسعه پایدار خواهد شد بلکه آینده حیات را در زمین در معرض خطر نابودی قرار می دهد.

ادیب (۱۳۸۹) اظهار می کند بررسی وضعیت مدیریت پسماندهای روستائی، از جمله مسائل بهداشتی و زیست محیطی پسماندها، جذب مشارکت مردم در مدیریت پسماندهای روستائی و همچنین ارزیابی راهکارها و مشکلات عمده پسماندهای روستائی و دفع زباله می تواند در برنامه ریزی صحیح جهت مدیریت پسماندهای روستائی و نقش آن در حفظ محیطزیست و تولید محصول سالم نقش مهمی ایفا کند.

وسکوئی اشکوری (۱۳۸۹) معتقد است زنان برای ایفای نقش خود در حفاظت از محیطزیست باید توانمندی لازم را داشته باشند در این جهت انتخاب مطلوب ترین روشهای آموزشی همراه با دانش روز میتواند در دستیابی به اهداف مدیریتی جهت حفظ و حمایت از محیطزیست کمک موثری نماید وی با بررسی نقش آموزش زیست محیطی زنان روستایی در مدیریت محیطزیست به این نتیجه رسیده است که زنان، اطلاعات زیست محیطی خود را بیشتر با شرکت در کلاسهای آموزش زیست محیطی که توسط مربیان نهضت سوادآموزی و کلاسهای ترویجی که توسط مروجان زن برگزار شده بود کسب نموده اند.

داودیان و اسکندری ثانی (۱۳۹۶) بر نقش فناوری و توسعه و به روز شدن تکنولوژی و کاربرد آن توسط انسان را در دخالت بیشتر در محیطزیست و تخریب آن موثر دانسته اند.

انرژی خورشیدی یکی از منابع تأمین انرژی رایگان، پاک و عاری از آثار مخرب زیست محیطی است که از دیر باز به روشهای گوناگون مورد استفاده بشر قرار گرفته است. حسینی (۱۳۹۰) جایگزینی انرژی های فسیلی با انرژی های تجدید پذیر از جمله انرژی خورشیدی را به منظور کاهش و صرفه جویی در مصرف انرژی، کنترل عرضه و تقاضای انرژی و کاهش انتشار گازهای آلاینده حائز اهمیت می داند.

عزمی (۱۳۹۰) در پژوهشی که به منظور بررسی مشکلات زیست محیطی روستاهای کشور و پیدا کردن راه حلهای برطرف کردن این مشکلات انجام داده است، راه حل هایی چون اصلاح سیستم شخم زنی، بهره برداری بهینه از منابع آبی با اصلاح کانالهای آبیاری و اجرای طرح های توسعه فیزیکی روستایی و افزایش کارایی منابع موجود، اجرای طرحهای برق کشی در نواحی روستایی به منظور کاهش مونوکسید کربن در هوای خانه و روستا، مدیریت کاربری اراضی، آموزش و مدیریت محیط زیست به همراه اجرای طرح های مشارکت جویانه را به منظور حفاظت محیطزیست روستا جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی پیشنهاد می دهد.

ساخت و سازهای ناهماهنگ با بستر طبیعی روستا در قالب ویلا و شهرک سازی، نه تنها به لحاظ ناهماهنگی با بستر طبیعی روستا تهدیدی برای این بافتهای روستایی میباشد، بلکه عامل تخریب محیط زیست طبیعی منطقه نیز به شمار میرود. ایجاد سکونتگاه روستایی پایدار به وسیله ابزار الگوی دهکده شهری با هدایت و کنترل ساخت و سازهای جدید همساز با ویژگی های بافت روستایی، از طریق تعریف اصول و ضوابط مشخص نقش مؤثری در حفظ محیط زیست طبیعی روستایی دارد و راه حلی برای مشکلات موجود و کنترل توسعه بافت های روستایی خواهد بود، بحرینی (۱۳۹۰) اصول کلیدی مطرح در الگوی دهکده شهری را

برای ارائه مدلی از کنترل توسعه و تعامل مناسب شهر و روستا به لحاظ ایجاد تنوع فعالیت ها و فراهم شدن فرصت های اشتغال و امکان برخورداری از فضاهای زنده و باهویت و زیرساخت های غنی و رعایت ملاحظات زیست محیطی پیشنهاد می کند. مهرآرا و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود اظهار می دارند رسیدن به توسعه پایدار بدون آموزش همگانی امکان پذیر نیست و آموزش همگانی را بستر حضور و مشارکت مردم در امر توسعه پایدار مورد تاکید قرار داده اند. نتایج مطالعه پیتر و همکاران (۲۰۰۷) نشان داده است که آموزش و افزایش دانش زیست محیطی یک فرد در نگرش مثبت نسبت به محیط زیست تاثیر دارد. (حویزای و همکاران، ۱۳۹۳).

۵- نتیجه گیری و پیشنهادها

توسعه پایدار رهیافتی است که نیازهای نسل حاضر را برآورده می نماید، بدون آنکه توانایی نسل های آینده را برای رفع نیاز خود به مخاطره اندازد در زمینه توسعه پایدار روستایی، مهمترین مسئله یافتن راه حل هایی است که بتواند زندگی روستاییان را بهبود ببخشد. برای این کار، اصلاحات عمده ای در سیاست های زیست محیطی ضرورت دارد، دست یابی به توسعه پایدار در گرو شناخت کامل از محیط زیست و منابع طبیعی و برنامه ریزی دقیق و راهبردی در این خصوص است در صورت بی توجهی به عواقب وخیم تخریب محیط و بهره برداری بی رویه و حساب نشده از محیط طبیعی که دارای توانی محدود می باشد، دستیابی به توسعه پایدار امری غیرممکن خواهد بود؛ بنابراین ارتباط محیط زیست با توسعه پایدار، ارتباطی متقابل و دو سویه می باشد و محیط زیست به عنوان یکی از ارکان توسعه پایدار می تواند عاملی برای دست یابی به توسعه پایدار یا نرسیدن به آن باشد. از طرفی توسعه پایدار نیز می تواند مانع از تخریب محیط زیست شود؛ بنابراین با توجه به نقش مثبت محیط زیست در جهت دستیابی به توسعه پایدار و اهمیت توجه به محیط زیست در محیط های روستایی در ذیل پیشنهاد هایی جهت حفاظت از محیط زیست روستا ارائه می شود:

- با توجه به نقش مثبت تشکل های مردمی حفاظت از محیط زیست در دستیابی به توسعه پایدار روستایی راه اندازی این گونه تشکل ها در جامعه ی روستایی توصیه می شود.
- استفاده از ابزار GIS در محیط روستایی برای شناسایی توان محیط زیست منطقه در راستای دستیابی به توسعه پایدار روستایی.
- ارتقاء دانش و توانمندیهای دهیاران کشور در زمینه محیط زیست روستایی، جهت حفاظت از منابع طبیعی به عنوان بستر توسعه و زیربرنامه های سازندگی برای دستیابی به توسعه پایدار توصیه می شود.
- اجرای طرح های زیست محیطی در راستای حفظ و تقویت محیط زیست به منظور احیای بسیاری از منابع تخریب شده
- برگزاری کلاس های آموزش زیست محیطی برای افراد روستا به ویژه زنان روستایی در راستای فراهم آوردن بسترهای مشارکت مردمی در امر توسعه همه جانبه پایدار
- استفاده از انرژی های تجدیدپذیر از جمله انرژی خورشیدی بجای انرژی های فسیلی.
- حفظ و حراست از محیط زیست به عنوان سرمایه ای جهانی با بهره گیری از قوانین و مصوبات قانونی.
- ممانعت یا محدود نمودن احداث کارخانجات صنعتی در حاشیه یا درون روستاها

منابع

۱. ادیب، سمیرا و عزیزیان، محمد صادق. (۱۳۸۹). مدیریت پسماندهای روستائی و نقش آن در حفظ محیط زیست. اولین کنگره چالشهای کود در ایران: نیم قرن مصرف کود، ۱۲-۱۰ اسفند ۸۹ تهران - هتل المپیک.
۲. احمدی، علی و حاجی نژاد، علی. (۱۳۸۹). تخریب محیط زیست مانعی در برابر توسعه پایدار. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام ((ICIWG 2010)، ایران-زاهدان.
۳. بحرینی، حسین و حاجی بنده، مونا. (۱۳۹۰). الگوی دهکده شهری: رهیافتی کارآمد در جهت تحقق پایداری سکونتگاههای روستایی نمونه موردی: روستای میانلالت واقع در حوزه صفارود شهرستان رامسر. مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۴، تابستان ۹۰، ۷۴-۴۹.
۴. پناهنده، محمد. (۱۳۸۲). ارزیابی راهبردی محیط زیست (SEA) رویکرد برنامه ای به ارزیابی نشاندهای محیط زیست (EIA). محیط شناسی، زمستان ۱۳۸۲، ۳۹(۳۲)، ۶۳-۷۰.
۵. حسینی، محسن. (۱۳۸۱). امکان سنجی ایجاد سازمانهای غیر دولتی حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی. محیط شناسی، ۱۱۴، ۳۱-۱۰۵.

۶. حویزروی، نصره؛ خسروی پور، بهمن؛ یزدان پناه، مسعود و برادران، مسعود. (۱۳۹۲). بررسی رفتار زیست محیطی معلمان شهرستان حمیدیه. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان.
۷. دبیری، فرهاد، پورهایمی، سید عباس و فخرالضحی روستا، (۱۳۸۸). بررسی اصول و مفاهیم حقوق بین الملل محیط زیست با نگاهی به توسعه پایدار. علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره یازدهم، شماره سه، پاییز ۲۱۳، ۸۸-۲۲۵.
۸. دشتی، سولماز، منوری، سید مسعود و سبزیائی، غلامرضا. (۱۳۸۷). راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار روستایی با استفاده از ارزیابی توان محیط زیست حوضه آبخیز زاخرد. علوم محیطی، سال ششم، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۷، ۷۷-۸۶.
۹. عزمی، آئیژ و مطیعی لنگرودی، حسن. (۱۳۹۰). مروری بر مشکلات زیست محیطی روستاهای ایران و راهکارهای حل این مشکلات. مسکن و محیط روستا، بهار ۱۳۹۰، ۱۳۳، ۱۰۱-۱۱۵.
۱۰. صفا، لیلا و محمدیان سقین سرا، ویدا. (۱۳۹۹). عوامل تعیین کننده ی رفتارهای حفاظت از محیط زیست در مناطق روستایی شهرستان تبریز. فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، سال هشتم، شماره سوم، پیاپی ۳۱، بهار ۱۳۹۹.
۱۱. مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی. (۱۳۸۵). محیط زیست روستا (مدیریت مواد زائد، فضای سبز روستا و ...). از سری متون آموزشی ویژه دهیاران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۲. محمدی آشنانی، محمد حسین، محمدی آشنانی، علی و حسنی، الهام. (۱۳۸۷). پیشنهاد فرآیند تطبیقی ارزیابی و برنامه ریزی محیط زیست جهت توسعه پایدار روستایی در ایران. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۱، بهار ۱۳۸۷، صفحات ۷۷-۱۰۰.
۱۳. مک کالبون، کنت. (۱۳۸۳). اجرای عدالت درباره محیط زیست بین المللی: حقوق و راه حل ها. مترجم: محمد حسین زاهدین لباف، مجله حقوقی، نشریه ی دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، ۱۸۵، ۳۱-۱۷۱.
۱۴. وزارت جهاد کشاورزی دفتر محیط زیست و توسعه پایدار کشاورزی. (۱۳۸۳). طرح مدیریت جامع کشاورزی پایدار.
۱۵. مهرآرا، اسداله؛ مدانلو جویباری، سپیده و زارع زیدی، علیرضا. (۱۳۹۶). بررسی نقش حفاظت از محیط زیست در توسعه پایدار. ماهنامه علمی تخصصی شباک، سال سوم، شماره هده، پیاپی ۲۹، دی ماه ۱۳۹۶.
۱۶. وسکوئی اشکوری، نرجس و الملوک کلاهیجانیان، اکرم. (۱۳۸۹). بررسی نقش آموزش زیست محیطی در مدیریت زیست محیطی زنان روستایی (مطالعه موردی: منطقه غرب استان مازندران). فصلنامه علوم و فنون منابع طبیعی، سال پنجم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۸۹، ۸۸-۷۵.
17. Bytnerowicz, A., Omasa, K., Padetti, E. (2007). Integrated effects of air pollution and climate change on forests: a northern hemisphere perspective. Environmental pollution.
18. Mahbub ul Hag. (1992). Human Development Report 1992, Published for the United Nations Development Programme (UNDP), New York: Oxford University Press.
19. Saeedi, A. and M. Taleb. (1996). Types of Settlement and Typology of Rural Housing. Tehran: HousingFondation of Islamic Revolution.

